

Rodinně právní vztahy s mezinárodním prvkem

*rozhodné právo, mezinárodní příslušnost soudů, uznání a výkon soudních
rozhodnutí*

Mgr. Jana Turoňová

Mezinárodní prvek

- Některé vztahy rodinného práva se liší od ostatních tím, že přesahují svým významem oblast určitého státu, protože v některém svém prvku mají vztah k zahraničí a dostávají se tak do vztahu k jinému státu
- Prvek, který má vztah k zahraničí může být následující:
 - 1. subjekt** právního vztahu (cizí státní příslušník, osoba mající obvyklé bydliště v zahraničí)
 - 2. skutečnost právně významná pro vznik a existenci právního vztahu** (uzavření manželství v zahraničí)
 - 3. předmět** právního vztahu (nemovitost patřící do majetkového společenství manželů v zahraničí)
 - 4. právní vztah, který právně souvisí nebo je právně závislý** na jiném právním vztahu, se řídí cizím právem

Mezinárodní právo soukromé

- Právní úprava všech soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem (i rodinně-právních vztahů) je zařazena do jednoho právního odvětví - označuje se pojmem mezinárodní právo soukromé
- Každý stát má své vlastní mezinárodní právo soukromé. Právní úprava těchto vztahů je věcí každého státu

Prameny mezinárodního práva soukromého

Právní normy regulující rodinně-právní vztahy s mezinárodním prvkem jsou obsaženy v těchto pramenech práva:

- Primárně **ve vnitrostátních normách**, v České republice v zákoně č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (tzv. ZMPS)
- **V mezinárodních smlouvách**, státy se v určitých oblastech dohodly na používání jednotných pravidel (např. Haagské smlouvy vypracované v rámci Haagské konference o mezinárodním právu soukromém)
- **V právních předpisech Evropského společenství**, pro regulaci rodinně-právních vztahů v rámci Evropské unie (v současné době se tato oblast velmi rozvíjí)

Dělení právních norem

Právní normy upravující rodinně-právní vztahy s mezinárodním prvkem regulují zejména tři oblasti:

1. **Určování rozhodného práva** ve vztazích, které obsahují mezinárodní prvek (jelikož existuje vazba na jiné státy, může se právní vztah řídit dvěma či více právními řády a je potřeba zvolit ten rozhodný)
2. **Určování mezinárodní příslušnosti soudů** (případy s mezinárodním prvkem mohou být řešeny u soudů několika států a je nutné zvolit ten stát, jehož soudy budou mít v dané věci tzv. mezinárodní příslušnost (pravomoc))
3. **Pravidla pro uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí** (pro případ, aby bylo rozhodnutí vydané v jednom státě vykonané ve státě jiném, tedy aby se mohla strana účinně dovolat rozhodnutí i mimo jurisdikci státu, který rozhodnutí vydal)

Určování rozhodného práva

Mezinárodní právo soukromé zná dvě metody pro určení rozhodného práva:

1. Metodu přímou
2. Metodu kolizní

Metoda přímá

Přímé normy bezprostředně upravují práva a povinnosti účastníků, bezprostředně se použijí na vztahy které upravují. Rodinné právo každého státu je však natolik odlišné, že jeho unifikace přímou metodou nepřichází v úvahu.

Metoda kolizní

Kolizní normy na základě hraničního určovatele provádí výběr rozhodného právního řádu z těch právních řádů, které jsou nějakým způsobem dotčeny. Tento způsob regulace se v oblasti rodinného práva uplatňuje. Kde kolizní normy nalezneme?

- Každý stát obsahuje vlastní kolizní normy (**vnitrostátní kolizní normy**)
v ČR je to ZMPS
- 2. Prostřednictvím mezinárodních smluv dochází k unifikaci kolizních norem pro určité rodinně-právní vztahy (**mezinárodně unifikované kolizní normy**)
např. Haagská úmluva ze dne 14. března 1978 o právu použitelném na úpravu majetkových poměrů v manželství, Haagská úmluva ze dne 2. října 1973 o právu rozhodném ve věcech vyživovací povinnosti, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
- 3. Také v rámci komunitárního práva dochází k unifikaci kolizních norem (**evropské unifikované kolizní normy**)
např. Brusel III, Návrh Řím III, Návrh Řím IV

Kolizní norma

- „Způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právem státu, jehož je tato osoba příslušníkem.“ (§ 19 ZMPS) Tato kolizní norma obsahuje hraniční určovatel státní příslušnosti.
- „Zrušení manželství rozvodem se řídí právním řádem státu, jehož občany jsou manželé v době zahájení řízení. Jsou-li manželé příslušníky různých států, řídí se zrušení manželství rozvodem právním řádem českým.“ (§ 22 ZMPS) Zde je základním hraničním určovatelem státní příslušnost. Nelze-li ji aplikovat, použije se hraniční určovatel lex fori.
- „Určení otcovství se řídí právním řádem státu, jehož příslušnost nabylo dítě narozením.“ (§ 23 ZMPS) Hraničním určovatelem je zde opět státní příslušnost.

Typičtí hraniční určovatelé pro rodinně-právní vztahy

- V kontinentální Evropě: *státní příslušnost, právo lex fori (právo místa soudu)*
- V angloamerické oblasti: *domicil*
- Novější kritérium: *obvyklé bydliště (habitual residence)*

Určování mezinárodní příslušnosti

- Je nutné stanovit, zda konkrétní rodinně-právní případ, který obsahuje mezinárodní prvek, ještě spadá do pravomoci tuzemských soudů, nebo ne.
- Právní normy mezinárodního práva procesního vymezují rozsah této pravomoci ve vztahu k cizině (tedy vůči cizím soudům)

Kde nalezneme procesní normy, které vymezují pravomoci soudů pro řízení s mezinárodním prvkem?

1. V právu vnitrostátním (**vnitrostátní procesní normy**), v ČR je to v ZMPS
2. V mezinárodních smlouvách (**mezinárodně unifikované procesní normy**), např. Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí,
3. V právních předpisech evropského společenství (**evropské unifikované procesní normy**), např. Brusel I, Brusel II bis, Brusel III, Návrh Řím IV

Procesní norma

- „Soudy členského státu jsou příslušné ve věci rodičovské zodpovědnosti k dítěti, které má v době podání žaloby obvyklé bydliště na území tohoto členského státu“. (čl. 8 nařízení Brusel II bis)
- „Ve věcech manželských je pravomoc českých soudů dána, je-li alespoň jeden z manželů českým občanem.“ (§ 38 ZMPS)

Uznání a výkon

Pravidla pro uznání a výkon jsou obsažena:

1. Ve vnitrostátním právu, v ČR je to v ZMPS
2. V mezinárodních smlouvách, např. Haagská úmluva ze dne 2 října 1973 o uznání a výkonu soudních rozhodnutí vztahujících se na výživné, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
3. V právních předpisech evropského společenství, např. Brusel I, Brusel II bis, Brusel III, Návrh Řím IV

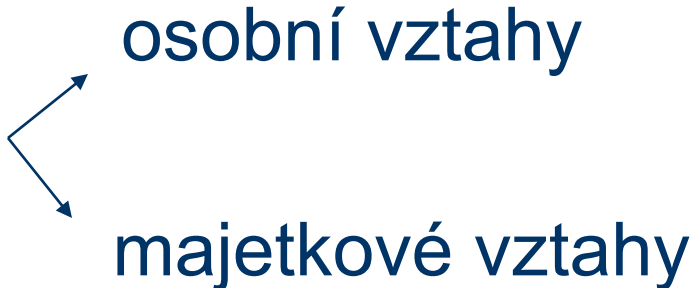
Postup soudu při řešení případu s mezinárodním prvkem

- Pokud je soudu předložen případ s mezinárodním prvkem (rozvod manželů různé státní příslušnosti, žádost o výživné po otci cizinci, osvojení dítěte z ciziny, mezinárodní únos dítěte apod.), **musí především určit svou mezinárodní příslušnost**
- Pokud má mezinárodní příslušnost, musí určit **rozhodné právo, podle kterého bude případ řešit** (manžel Němec, manželka Češka – jaké je rozhodné právo pro posouzení jejich majetkových vztahů?)
- Navíc musí brát v úvahu tzv. imperativní normy a veřejný pořádek

Přehled

Rodinně – právní vztahy s mezinárodním prvkem z pohledu rozhodného práva, mezinárodní příslušnosti (pravomoci) soudů a uznání a výkonu soudních rozhodnutí

Jaké právní normy (prameny práva) se aplikují v konkrétních vztazích.....

-
- Manželství
 - osobní vztahy
 - majetkové vztahy
 - Právní vztahy mezi rodiči a dětmi
 - Ostatní druhy vyživovací povinnosti
 - Poručnictví a opatrovnictví

MANŽELSTVÍ

Osobní vztahy

- Uzavírání manželství včetně právní způsobilosti uzavřít manželství
- Platnost a existence manželství
- Ostatní osobní vztahy mezi manželi
- Zánik manželství

Majetkové vztahy

- Majetkový režim manželů
- Výživné mezi manželi a bývalými manželi
- Ostatní majetkové vztahy

Uzavírání manželství

(právní způsobilost uzavřít manželství)

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, popř. dvoustranné dohody
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

Platnost a existence manželství

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, popř. dvoustranné dohody
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Brusel II. bis (Nařízení Rady č. 2201/2003)
- uznání a výkon – vnitrostátní právo, Brusel II. bis

Ostatní osobní vztahy mezi manželi

- práva a povinnosti manželů

Dle českého právního řádu §18 – 21 ZOR: žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat a vytvářet zdravé rodinné prostředí, vzájemně respektovat svoji důstojnost, společně pečovat o děti, uspokojovat potřeby rodiny, společně rozhodovat o záležitostech rodiny

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, popř. dvoustranné dohody
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

Zánik manželství

(rozvod, neexistence, neplatnost manželství)

- **rozhodné právo – vnitrostátní právo**
V současné době existuje návrh nařízení Rady kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech (tzv. Řím III). Toto nařízení by mělo vytvořit jednotné kolizní normy pro určení rozhodného práva v případě rozvodu. Měla by být v první řadě umožněna volba práva. V případě kdy by k volbě práva nedošlo, zvolená kolizní kritéria by měla být vybrána tak, aby zajistila, že řízení ve věcech rozvodu a rozluky se řídí právními předpisy, na něž má manželství úzkou vazbu.
- **mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Brusel II. bis**
- **uznání a výkon – vnitrostátní právo, Brusel II. bis**

Majetkový režim manželů

- Dle českého právního řádu institut tzv. společného jmění manželů
- rozhodné právo – vnitrostátní právo, Haagská úmluva ze dne 14. března 1978 o právu použitelném na úpravu majetkových poměrů v manželství (ratifikována pouze Francií, Lucemburskem a Nizozemskem)

V současné době existuje Zelená kniha o kolizním právu o oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání (Řím IV)

- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo

V současné době existuje Zelená kniha o kolizním právu o oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání (Řím IV)

- uznání a výkon – vnitrostátní právo

V současné době existuje Zelená kniha o kolizním právu o oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání (Řím IV)

Výživné mezi manželi a bývalými manželi

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, Haagská úmluva ze dne 2 října 1973 o právu rozhodném ve věcech vyživovací povinnosti (Česká republika nepřistoupila ani neratifikovala), od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel II)
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Brusel I (Nařízení Rady č. 44/2001), od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)
- uznání a výkon – vnitrostátní právo, Haagská úmluva ze dne 2 října 1973 o uznání a výkonu soudních rozhodnutí vztahujících se na výživné (Česká republika ratifikovala), Brusel I, od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel II)

Ostatní majetkové vztahy mezi manželi

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, popř. dvoustranné dohody
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

PRÁVNÍ VZTAHY MEZI RODIČI A DĚTMI

- Určení a popření otcovství
- Rodičovská zodpovědnost
- Výživné
- Adopce
- Jméno a příjmení dítěte
- Ostatní vztahy

Určení a popření otcovství

(popř. rodičovství)

- rozhodné právo – vnitrostátní právo
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

Rodičovská zodpovědnost

Dle českého právního řádu souhrn práv a povinností, které zahrnují zejména péči o dítě, styk s dítětem a správu majetku dítěte

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.)
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.), Brusel II. bis (vzájemný vztah - 61 Brusel II bis)
- uznání a výkon – vnitrostátní právo, Brusel II. bis, (Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí -141/2001 Sb.m.s.). Vzájemný vztah řešen v čl. 61 Brusel II bis.

Výživné

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, Haagské úmluvy ze dne 24. října 1956 a ze dne 2. října 1973 o právu rozhodném ve věcech vyživovací povinnosti (Česká republika nepřistoupila ani neratifikovala), od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Brusel I, od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)
- uznání a výkon – vnitrostátní právo, Haagské úmluvy ze dne 15. dubna 1958 a ze dne 2. října 1973 o uznání a výkonu soudních rozhodnutí vztahujících se na výživné (Česká republika ratifikovala), Brusel I, od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)

Adopce

- rozhodné právo – vnitrostátní právo
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

Jméno a příjmení dítěte

- rozhodné právo – vnitrostátní právo
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

Ostatní vztahy

- rozhodné právo – vnitrostátní právo
- mezinárodní příslušnost - vnitrostátní právo
- uznání a výkon – vnitrostátní právo

OSTATNÍ DRUHY VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

Dle českého právního řádu se dále jedná o výživné mezi ostatními příbuznými a příspěvek na výživné neprovdané matce.

- Rozhodné právo – vnitrostátní právo, Haagské úmluvy ze dne 24. října 1956 a ze dne 2. října 1973 o právu rozhodném ve věcech vyživovací povinnosti (Česká republika nepřistoupila ani neratifikovala), od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)
- Mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Brusel I, od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)
- Uznání a výkon – vnitrostátní právo, Haagské úmluvy ze dne 15. dubna 1958 a ze dne 2. října 1973 o uznání a výkonu soudních rozhodnutí vztahujících se na výživné (Česká republika ratifikovala), Brusel I, od 18. června 2011 by mělo být použitelné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Brusel III)

PORUČNICTVÍ A OPATROVNICTVÍ

- rozhodné právo – vnitrostátní právo, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.)
- mezinárodní příslušnost – vnitrostátní právo, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.), Brusel II bis
- uznání a výkon- vnitrostátní právo, Úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.), Brusel II bis

Vztahy mezi jednotlivými předpisy

Obecně:

1. Právní předpisy evropského společenství ve vztazích, na které se tyto předpisy vztahují
2. Mezinárodní smlouvy ve vztazích, které nepokrývá komunitární právo (buď obsahově, nebo se jedná o vztahy se třetími státy)
3. Vnitrostátní právo v ostatních případech, na které se nevztahují ani komunitární předpisy, ani mezinárodní smlouvy

Analýza konkrétních vztahů však přesahuje rámec této učební pomůcky.

Seznam použité literatury

- Weatherill, S. Cases and materials on EU law. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 708.
- Crawford, E.: Internationale Private Law in Scotland. 1. publishing. Edinburgh : W.Green/Sweet&Maxwell, 1998. 469 s.
- Weintraub, R, J. Commentary on the Conflict of Laws. Fourth edition. New York: New Your Foundation Press, 2001, s. 13 an.
- Magnus, U., Mankowski, P.: Brussels I regulation. München: European Law Publisher, 2007, s. 852.
- Boele - Woelki, K. Brussels II bis: its impact and application in the member states. Antwerp: Intersentia, 2007, s. 323. M-4608
- McGlynn, C. Families and the European Union. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 230.
- Schlosser report – Section 2, special jurisdiction (maintenance claims)
- Vaške, V. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s.491
- Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7. Vydání. Brno: Doplněk, 2009, s. 462
- Kučera, Z., Tichý, L. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1 vydání. Praha : Panorama, 1989, s. 362
- Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, 441 s.
- Ronovská, K. Unifikační tendence na poli soukromého práva v rámci sjednocené Evropy. Časopis pro právní vědu a praxi, 2007, č. 3, s. 217
- Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rádce, 2008, č. 11, s. 397
- Valdhans, J., Říhová, K. Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních. Část V. Právní fórum, 2007, č. 6, s. 193.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 384.
- Hradilová, V. Úmluvy Haagské konference mezinárodního práva soukromého z pohledu zemí „common law“. Právní obzor, 2008, č. 3, s. 227.
- Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 264.
- Knapová, J. Nařízení Brusel II bis a některé otázky rodičovské zodpovědnosti. Právní zpravodaj, 2006, č. 10, s. 10
- Kapitán, Z. Evropský justiční prostor ve věcech civilních. Příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Právní fórum, 2005, č. 8, s. 281
- Přečodná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu. Jurisprudence, 2006, č. 1, s. 57

A decorative graphic on the left side of the slide, consisting of a light green vertical bar and a dark blue horizontal bar with rounded ends.

Zpracovala Mgr. Jana Turoňová dne 3. 6.
2009 v Brně